

(НЕ)ПОСТОЈЕЋИ НЕНЕГИРАНИ ПРИДЕВИ НА *-(Љ)ИВ* ПАСИВНЕ СЕМАНТИКЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ²

Предмет овог рада су придеви на *-(љ)ив* пасивне семантике у српском језику за које се тврди да не постоје у ненегираном облику (нпр. *описив, укротив, опорцив*), већ само у негираном (нпр. *неописив, неукротив, неопорцив*) – било из разлога неграматичности ненегираног облика, због тривијалности значења и, последично, нерегистровања у једнојезичним речницима српск(охрватск)ог језика. Циљ нам је да покажемо који је статус наведених ненегираних придева на *-(љ)ив* у српском језику: да ли су заиста неграматични и никада се не употребљавају од стране изворних говорника, или пак постоје одређени контексти када се употребљавају, односно услови које треба испунити да би се анализирани придеви употребљивили. У раду смо Гугл претрагама поредили фреквентност ненегираних придева на *-(љ)ив* за које се тврди да су непостојећи и њихових негираних парова, чиме се, као и претрагом корпуса, показало да су грамаатични и да њихова употреба није ни занемарљива, већ је прво ограничена прагматички, па онда и на семантичко-синтаксичком плану. Показано је да међу типовима контекста који омогућују употребу ненегираних придева на *-(љ)ив* пасивне семантике преовладавају тзв. контексти доњег следства будући да су најчешће повезани са негацијом или постојањем услова. Сваки од шест подтипова потврђен је примерима реченица из *Корпуса савременог српског језика*, уз детаљну анализу.

Кључне речи: контексти доњег следства, негација, префикс не-, суфикс *-(љ)ив*, фреквенција.

¹ aleksandra.janic@filfak.ni.ac.rs

² Припремљено у оквиру пројекта *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије* (179013), који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. Увод

За немали број придева на *-(љ)ив* пасивног значења, попут *неописив*, *неукротив*, *неопорецив*, Иван Клајн (2003: 284) наводи да се увек јављају у негираном облику, а да одговарајући ненегирани облик, попут **описив*, **укротив*, **опорецив*, не постоји. Овакве ненегиране придеве Рада Стијовић (1983: 126) пак сматра мало информативним. Имплицитно, у прилог „непостојању” ових и оваквих ненегираних придева често говори и нерестровање у једнојезичним речницима (на пример: РСЈ 2007; РМС 1967–1976), које би се могло „опрвадати” ограниченошћу обима речника. Наглашавамо да је и у случају нерестровања ненегираног придева на *-(љ)ив* његов негирани парњак ипак потврђен у поменутиим речницима, што показује да обим речника није био разлог за изоставање појединих ненегираних придева на *-(љ)ив*.

Циљ нам је да у овом раду покажемо који је статус наведених ненегираних придева на *-(љ)ив* у савременом српском језику: да ли су ненегирани придеви на *-(љ)ив* пасивног значења који се у литератури сматрају непостојећим и семантички „тривијалним” заиста неграматични и заиста се не употребљавају од стране изворних говорника, или пак постоје одређени контексти када се употребљавају, односно услови које треба испунити да би се анализирани придеви употребили.

Осим *Обратног речника српског језика*, *Речника српског језика* и *Речника српскохрватскога књижевног језика* као изворâ, постојање и употребу придева на *-(љ)ив*, односно контексте у којима се јављају, провевали смо превасходно у *Корпусу савременог српског језика* Математичког факултета у Београду (ЕКСЈ), затим у *Електронском корпусу савременог српског језика на интернету* (ЕКСЈИ), те Гугл претрагама. Заправо, Гугл посматрамо као највећи корпус, односно базу која конкретним претрагама такође даје (оквирне) бројчане податке омогућивши тако увид у, на пример, однос негираних и оних ненегираних облика на *-(љ)ив* који се у литератури сматрају непостојећим и којих нема у речницима. Напомињемо да у овом раду обједињено посматрамо варијантне суфиксе *-ив*, *-љив*, *-јив* и не улазимо у расправу у вези са њима будући да у примерима које посматрамо варијантност суфикса нема утицаја на значење.

Структура рада је следећа: у другом одељку дајемо сажети приказ истраживања придева на *-(љ)ив* и негације, као и релевантних истраживања пандана суфиксу *-(љ)ив* у другим језицима у вези са негацијом. Затим, у трећем одељку поредимо фреквентност негираних придева на *-(љ)ив* пасивне семантике и оних ненегираних за које се тврди да не постоје у српском језику, а у четвртном дајемо конкретне семантичко-синтаксичке типове контекста у којима се ненегирани придеви на *-(љ)ив* пасивне се-

мантике заиста јављају, кроз дискусију и показујући примере превасходно из *Корпуса савременог српског језика на Математичком факултету Универзитета у Београду*. Пети одељак доноси закључке рада.

2. Досадашња истраживања придева на *-(љ)ив* пасивног значења и негације

Под придевима на *-(љ)ив* пасивне семантике подразумевамо оне у чијим реченичним значењским парафразама постоји пасив (било рефлексивни пасив, било онај са трпним глаголским придевом – в. нпр. ШОЈАТ 1959; ШАКИЋ 1965; КЛАЈН 2003). На пример, придев *поправљив* означава *оно што се може поправити*, односно *оно што може бити поправљено*. Иако у литератури постоји и термилошки израз *придеви на -(љ)ив објекатског усмерења значења* (уп. СТЕВАНОВИЋ 1963), не ограничавамо се на ту групу придева. Заправо, постоје и семантички пасивни придеви на *-(љ)ив*, а субјекатске оријентације (в. ЈАНИЋ 2016). Ради се о примерима попут *сагорљив*, где је мотивни глагол ергативни, а усмереност радње је ка субјекту.

Придеви на *-(љ)ив* са префиксом *не-* чешће се сврставају у префиксално-суфиксалну него у чисто префиксалну творбу (в. КЛАЈН 2002: 208) иако су у већини случајева регистровани у речницима и употребљавају се и негирани и ненегирани облик придева. На пример, Пипер и Клајн (2013: 243) придеве попут *неуништив* и *незајажљив* сврставају у префиксално-суфиксалну творбу. Тачно је да би се у значењској парафрази оваквих придева могао јавити (мотивни) глагол (нпр. „који се не може уништити”; „који се не може зајазити”) без (велике) разлике у значењу. Ипак, семантички је подједнако прихватљива парафраза са придевом на *-(љ)ив* и синтаксичком негацијом (попут „који није уништив”, „који није зајажљив”), којој сматрамо да треба тежити узевши у обзир непосреднију повезаност ненегираног и негираног облика, и то без обзира на фреквентност употребе ненегираног облика.

Са друге стране, конкретно за придев *нерањив* и сâм Клајн (2003: 285) сматра да је настао чистом префиксацијом, са чиме смо сагласни јер поменути придев значи „није рањив”, а не „не може се ранити”. У вези са употребом антонима који садрже *не-*, Милош Ковачевић (2002: 95) закључује: „Таква се творба [привативна префиксација], нормално, везује само за истокорене антониме: негати[в]ном префиксацијом твори се 'одрични' антонимски парњак”, што се може применити на однос негираних и ненегираних придева на *-(љ)ив*.

За придеве попут *неизводљив*, *немерив* и *непреводив*, Рада Стијовић (1983: 126) наводи да „то нису секундарне речи у односу на одговарајуће

придеве без префикса – *преводив*, *изводљив*, *мерив* и сл. (за којима је, иначе, мања потреба, јер не значе неку ређу особину); *немерив* је, свакако, информативнија реч од речи *мерив*, јер је готово све мериво)”, чиме се залаже за глагол као мотивну реч, а не тзв. афирмативни придев на *-(љ)ив*, који не искључује да постоји, само помиње да је мање информативан. Ипак, мања информативност афирмативног придева не искључује могућност његове префиксације префиксом *не-*. Повезано с тим, Клајн (2003: 284) издваја неке од придева на *-(љ)ив* са тзв. пасивним значењем који имају само негирани облик, али не и основни, ненегирани, који није ни регистрован у једнојезичним речницима српског језика: **описив*, **укротив*, **опорецив*, **раскидив*, **задржив*, **угушив*, **размрсив*, **зајажљив*, **салом(љ)ив*, **заустављив*³. Наглашавамо да негиране варијанте поменутих придева Клајн (2003: 284) стога сматра префиксално-суфиксалним твореницама мотивисаним глаголом. Чак и у таквим случајевима сматрамо да се ради о чисто префиксалном, а не префиксално-суфиксалном начину творбе.

Нерегистровање поменутог низа ненегираних придева на *-(љ)ив* у речнику, који није наведен као коначан, већ само илустративно од стране Клајна (2003: 284) – не сматрамо доказом њиховог непостојања у српском језику, односно доказом њихове неграматичности. Штавише, изворни говорници српског језика сматрају их потпуно прихватљивим, уз одређена ограничења у контексту, која ћемо у овом раду посебно издвојити, груписати и прокоментарисати. Једноставно, прагматички гледано, ограничен је број ситуација у којима би поменуте ненегиране придеве на *-(љ)ив* изворни говорници српског језика могли употребити. Отуда је очекивано да се ти придеви ређе употребљавају од негираних пандана.

Бавећи се односом рефлексивног пасива (тзв. медијалне конструкције, енгл. *middle construction*) и придева на *-ble*, Изабел Олтра Масует (2010: 95) осврће се на примере које даје Грасија (1995) и конкретно на Грасијино тврђење да је прилог *лако* (енгл. *easily*, шп. *facilmente*) неопходан уз посматране придеве, као и уз рефлексивни пасив. Понављамо два примера на каталонском, уз пренете глосе на енглеском (према ОЛТРА МАСУЕТ 2010: 95) и њихове преводе на српски које смо додали (в. 1а–2в).

(1а)*un	llibre	recomanable	pel professor
(1б) a	book	commendable	by-the professor
(1в) ??Ø	књига	препоруч(љ)ива	од (стране) професора

³ Ставивши звездицу уз ове придеве, преносимо Клајнов став о непостојању ненегираних облика *описив*, *укротив*, *опорецив* итд., али не и наш став о њиховом статусу, који образлажемо у наставку рада.

- (2a) ?un llibre fàcilment recomanable per qualsevol que l'hagi llegit
 (2б) a book easily recommendable by anyone that it have-3sgSubj read-Part
 (2в) ??књига лако препоруч(љ)ива од (стране) било кога ко ју је прочитао

Пример (2а) Изабел Олтра Масует (2010: 95) и њени испитаници сматрају потпуно граматичним, за разлику од Грасије (1995), чије примере Изабел Олтра Масует даје, отуда упитник за статус прихватљивости примера (2а). Притом, Олтра Масует наводи да јављање прилога (овде: *fàcilment/easily*) није неопходно ни код придева ни код одговарајућих конструкција рефлексивног пасива (в. 3а–3в), чиме их повезује.

- (3а) una pel·lícula censurable per l'Església
 (3б) a film reprehensible by the-Church
 (3в) ??филм схватљив од (стране) Цркве

Што се тиче примера на српском (1в), (2в), (3в), све их сматрамо подједнако маргинализованим, вероватно и због мање склоности изворних говорника ка исказивању агенса конструкцијом од (*стране*) + *генитив* у пасивим реченицама. Јављање прилога *лако* и уопштеног агенса у (2в) не сматрамо прихватљивијим у споју са придевом на *-(љ)ив*, нити више у духу српског језика од (1в) и (3в).

Претпоставка Изабел Олтре Масует (2010: 96) јесте да „ако се испостави да је неопходност за адвербијалну модификацију некако синтаксички енциодирана, то се може повезати са чињеницом да постоје многи придеви који имају тенденцију да се јаве само са негацијом, на пример, негацијом би била остварена иста функција као адвербијалом”, при чему је остало отворено питање која је то функција коју има адвербијал. Фабрегас (2005: 107, према ОЛТРА МАСУЕТ 2010: 96) за негацију наводи да када се негативни оператор примени на својство (енгл. *property*), добија се константна вредност, што дозвољава да представи класу. Када негације пак нема, скала изражена придевом није ограничена, те не може реферисати на класу. У вези са придевима на *-ble*. Олтра Масует (2010) даље запажа да се неопходност постојања негације (или неког другог средства које може ограничити денотацију придева) може повезати са чињеницом да су *-ble* придеви *карактеризишући предикати* (енгл. *characterizing predicates*, в. КРИФКА, ПЕЛЕТЈЕР и др. 1995: 7), о чему ће у наставку бити више речи, уз одговарајуће придеве на српском.

3. Фреквентност употребе негираних и ненегираних придева на *-(љ)ив*

Да бисмо показали да се поменути ненегирани придеви које Клајн сматра непостојећим у лексичком инвентару српског језика ипак упо-

требљавају и прецизирали у којој мери, у наставку дајемо Табелу 1, која показује однос тих ненегираних облика и њихових негираних парњака. Бројеви добијени Гугл претрагом недвосмислено иду у корист негираних облика, али не упућују на непостојање одговарајућих ненегираних.

Ненегирани придев	Број потврда добијен Гугл претрагом ⁴	Негирани придев	Број потврда добијен Гугл претрагом	Пропорција: број негираних / број ненегираних
<i>задржив</i>	124	<i>незадржив</i>	9480	76,45
<i>зајажљив</i>	43	<i>незајажљив</i>	3610	83,95
<i>заустављив</i>	2710	<i>незаустављив</i>	121.000	44,65
<i>описив</i>	5730	<i>неописив</i>	104.000	18,15
<i>опорецив</i>	5	<i>неопорецив</i>	220	44
<i>размрсив</i>	174	<i>неразмрсив</i>	4290	24,65
<i>раскидив</i>	704	<i>нераскидив</i>	8550	12,14
<i>саломив</i>	324	<i>несаломив</i>	20.800	64,2
<i>саломљив</i>	194	<i>несаломљив</i>	10.100	52,06
<i>угушив</i>	22	<i>неугушив</i>	6	0,27
<i>укротив</i>	578	<i>неукротив</i>	7130	12,34
Укупан број ненегираних	10.608	Укупан број негираних	289.186	27,26

Табела 1: Број потврда ненегираних „непостојећих” придева и негираних парњака добијен Гугл претрагом

Пета колона у Табели 1 показује однос негираних и ненегираних придева из сваког пара, односно колико је конкретно сваки наведени негирани облик пута бројнији од ненегираног. Узевши у обзир израчунате податке, ненегиране придеве наводимо у опадајућем редоследу према односу броја негираних и ненегираних придева за сваки конкретни пар придева: *зајажљив*, *задржив*, *саломљив*, *заустављив*, *опорецив*, *размрсив*, *описив*, *укротив*, *раскидив*, *угушив*.

Иако неки од наредних придева у речницима постоје у ненегираном облику, Клајн (2003: 285) сматра да „ретко кад имају потврду у грађи. Може се с разлогом претпоставити да су већину њих лексикографи систематски уносили, држећи се сумњиве логике по којој уз сваку негирану реч мора постојати и реч без негације”. При томе, Клајн издваја незавршени низ: *докучив*, *изрецив*, *задржив*, *одржив*, *допустив*, *одољив*, *умољив*, *одвојив*, *разлучив*, *спојив*, *замислив*, *избрисив*, *премостив*, *оборив*, *надокнадив*, *по-*

⁴ Гугл претрага извршена је 15. 8. 2017. године, при чему су дати облици придева свуда претраживани под наводницима, а уз њих је додавана лексема *није*, чиме су нормализовани бројеви ради прецизнијег поређења. Дате бројеве не сматрамо коначним због различите природе текстова на интернету, међутим, несумњиво говоре у прилог постојања и коришћења ненегираних облика, те дају увид у однос негираних и ненегираних облика у једном тренутку.

*грешиш*⁵, *победив*, *доказив*, *устрашив*, *уништив*, *угасив*, *промочив*, *оцењив*, *процењив*, *поколеб(љ)ив*, *превод(љ)ив*, *додирљив*, *поправљив*, *урачунљив*.

Гугл претрагама проверили смо и број потврда ових ненегираних и одговарајућих негираних облика, што наводимо у Табели 2. Учесталост тражених облика доминантно иде у корист негираних, а број потврда ненегираних већи је него у претходној провераваној групи. Штавише, код придева *доказив*, *одржив* и *оцењив* број потврда изразито је већи него код њихових негираних парњака.

Ненегирни придев на <i>-(љ)ив</i>	Број потврда добијен Гугл претрагом ⁶	Негирни придев на <i>-(љ)ив</i>	Број потврда добијен Гугл претрагом	Пропорција: број негираних / број ненегираних
<i>додирљив</i>	3000	<i>недодирљив</i>	82.900	27,63
<i>доказив</i>	21.500	<i>недоказив</i>	3570	0,17
<i>докучив</i>	3920	<i>недокучив</i>	15.900	4,06
<i>допустив</i>	6710	<i>недопустив</i>	75.100	11,19
<i>задржив</i>	123	<i>незадржив</i>	20.700	168,29
<i>замислив</i>	14.400	<i>незамислив</i>	116.000	8,06
<i>избрисив</i>	2320	<i>неизбрисив</i>	115.000	49,57
<i>изрецив</i>	1030	<i>неизрецив</i>	9090	8,82
<i>надокнадив</i>	4630	<i>ненадокнадив</i>	26.500	5,72
<i>оборив</i>	6800	<i>необорив</i>	28.700	4,22
<i>одвојив</i>	16.900	<i>неодвојив</i>	30.300	1,79
<i>одољив</i>	1580	<i>неодољив</i>	197.000	124,68
<i>одржив</i>	190.000	<i>неодржив</i>	75.000	0,39
<i>оцењив</i>	54.200	<i>неоцењив</i>	6240	0,11
<i>победив</i>	4550	<i>непобедив</i>	47.200	10,37
<i>погрешиш</i>	2890	<i>непогрешиш</i>	62.500	21,63
<i>поколебив</i>	8	<i>непоколебив</i>	2780	347,5
<i>поколебљив</i>	418	<i>непоколебљив</i>	43.300	103,59
<i>поправљив</i>	5430	<i>непоправљив</i>	35.600	6,56
<i>преводив</i>	2610	<i>непреводив</i>	4230	1,62
<i>преводљив</i>	597	<i>непреводљив</i>	264	0,44
<i>премостив</i>	3690	<i>непремостив</i>	23.500	6,37
<i>промочив</i>	436	<i>непромочив</i>	17.300	39,68
<i>процењив</i>	6480	<i>непроцењив</i>	26.500	4,09
<i>разлучив</i>	1320	<i>неразлучив</i>	2160	1,64
<i>спојив</i>	12.100	<i>неспојив</i>	27.800	2,3
<i>угасив</i>	528	<i>неугасив</i>	2370	4,49
<i>умољив</i>	2400	<i>неумољив</i>	56.900	23,71

⁵ Од свих примера које је Клајн навео, једино је *(не)погрешиш* заправо активног, односно субјекатски оријентисаног значења будући да се придев *погрешиш* односи на особу која (ретко) грешу.

⁶ Гугл претрага извршена је 15. 8. 2017.

<i>уништив</i>	2450	<i>неуништив</i>	80.200	32,73
<i>урачунљив</i> ⁷	21.100	<i>неурачунљив</i>	32.000	1,52
<i>устрашив</i>	82	<i>неустрашив</i>	42.800	521,95
Укупан број ненегираних	394.202	Укупан број негираних	1.309.404	3,32

Табела 2: Број потврда ненегираних „непостојећих” придева на *-(љ)ив* и негираних парњака добијен Гугл претрагом

Пета колона у Табели 2 показује колико је конкретно сваки наведени негирани облик пута бројнији од ненегираниог. Узевши у обзир израчунате податке, придеве наводимо у опадајућем редоследу према односу броја негираних и ненегираних облика: *устрашив*, *поколебив*, *задржив*, *одољив*, *поколебљив*, *избрисив*, *промочив*, *уништив*, *додирљив*, *умољив*, *погрешив*, *допустив*, *победив*, *изрецив*, *замислив*, *поправљив*, *премостив*, *надокнадив*, *угасив*, *оборив*, *процењив*, *докучив*, *спојив*, *одвојив*, *разлучив*, *преводив*, *урачунљив*, *преводљив*, *одржив*, *доказив*, *оцењив*.

На основу прихватљивости ненегираних облика на *-(љ)ив* из обеју табела од стране изворних говорника српског језика, што показују и потврде у корпусу и често незанемарив број потврда на Гуглу, показали смо да нису неграматични, а ни да нису (толико) неинформативни да би били неупотребљиви, већ сматрамо да је њихова употреба прво ограничена прагматичким фактором. У наставку рада детаљније се бавимо семантичко-синтаксичким условима потребним у самом прагматички одговарајућем контексту да би се „непостојећи” ненегирани придев употребио.

4. Употреба „непостојећих” ненегираних придева на *-(љ)ив* пасивне семантике

Иако из прагматичког угла нису толико честе ситуације где би се у српском језику могао употребити неки од раније поменутих ненегираних „тривијалних” придева на *-(љ)ив*, односно оних подразумеваних на основу енциклопедијског знања изворних говорника, препознали смо и издвојили контексте за њихову употребу:

1. уз реченичну негацију;
2. уз прилоге који доприносе исказивању степена особине, најчешће са негативном конотацијом;

⁷ Постоји и пасивно композиционално значење „који може бити урачунат”, поред лексикализованог, субјекатски оријентисаног облика *(не)урачунљив* „(не)способан да мисли трезвено”.

3. након испуњења неког услова, односно у контексту услова;
4. конкретизовање, одређени ограничени услови важења;
5. са поредбеном речи *као*;
6. када се наглашава да је нешто подразумевано.

Издвојене контексте 1–4 обједињује то што су контексти доњег следства (енгл. *downward entailing contexts*), који су логички гледано еквивалентни негацији. Код израза доњег следства најважније је то да све што важи за одређени скуп важи и за његов подскуп. Рецимо, ако важи да *Ниједна жена није никада била на Марсу*, онда важи и да *Ниједна мајка није никада била на Марсу*. Обрнуто пак не важи. На пример, да је случај да *Ниједна мајка није била на Марсу*, из тога не би произлазило да *Ниједна жена није била на Марсу* узевши у обзир да није свака жена нужно и мајка. Напомињемо да је опширнија дискусија о различитим семантичким и логичким темама, између осталог и о контекстима горњег и доњег следства, дата је у *Станфордској енциклопедији филозофије* (в. ЈАНСЕН 2017). Према нашем истраживању, контексти доњег следства доминирају у употреби ненегираних придева на *-(љ)ив*.

Изабране примере из корпуса⁸ у наставку наводимо према издвојеним синтаксичко-семантичким условима, уз коментарисање сваке издвојене групе примера (подгрупе 1–6). С обзиром на прагматичко ограничење употребе посматраних „неинформативних” ненегираних придева на *-(љ)ив* у српском језику, сви поменути синтаксичко-семантички услови заправо (експлицитно или имплицитно) одричу могућност испољавања особине исказане оваквим придевом у том тренутку у актуелном свету, односно ограничавају број могућих ситуација у којима се та особина испољава. Прецизније, уколико се ненегирани придев јавља у негативним контекстима (што показују контексти у *Корпусу савременог српског језика*), односно њима еквивалентним контекстима доњег следства, то значи да ненегирани придев прво настаје у негативном контексту, а затим се негативни контекст даље кондензује у негативном префиксу.

4.1. Уз негацију у реченици

(4) [S]ud će voditi računa o značaju povređenog dobra i [...] o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom. (<http://www.overa.rs/zakon-o-obligacionim-odnosima-3.html>, 16. 8. 2017)

(5) Kako štedljivo grejanje pri savremenoj tehnici jednostavno nije zamislivo bez dobro izolovane kuće, prvi deo knjige je posvećen baš tome... (<http://www>.

⁸ „Непостојеће” придеве на *-(љ)ив* превасходно смо претраживали у електронском *Корпусу савременог српског језика* Математичког факултета у Београду (ЕКСЈ), али и у *Електронском корпусу савременог српског језика на интернету* (ЕКСЈИ), након чега смо разврстали типове контекста у којима се тражени придеви јављају, те издвојили илустративне примере конкретних реченица за сваки контекст.

agmknjiga.co.rs/masinstvo-energretika-elektrotehnika/stedljivije-grejanje-majstor-na-kvadrat-1, 16. 8. 2017)

(6) Ono što je propušteno nije nadoknadivo. (<http://www.republika.co.rs/544-545/25.html>, 16. 8. 2017)

У изабрана три примера реченица (4)–(6) на синтаксичком нивоу одричу се, редом, особине спојивости, замисливости и надокнадивости у конкретним случајевима. Притом, подвучени спојеви који садрже синтаксичку негацију уз ненегирани придев на *-(љ)ив* синонимни су са негираним придевима *неспојив*, *незамислив*, *ненадокнадив*. Стога се могу заменити у реченици (в. примере 4а–6а).

(4а) [S]ud će voditi računa o značaju povređenog dobra i [...] o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje su nespojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

(5а) Kako je štedljivo grejanje pri savremenoj tehnici jednostavno nezamislivo bez dobro izolovane kuće, prvi deo knjige je posvećen baš tome...

(6а) Ono što je propušteno je nenadoknadivo.

Иако нас знање о актуелном свету упућује на то да је све под одређеним околностима (било да се зна за њих, било да још увек нико не зна за њих) спојиво, замисливо, надокнадиво итд. – на пример, човек је најкреативније биће, има способност да све замисли – прагматички гледано, чешћи су контексти у којима постоји потреба да се истакне да, због одређених ограничења, тако нешто није случај. Тада је информацијско тежиште у реченици управо на придевима којима се означава постојање ограничења за испољавање особине (нпр. *неспојив*, *незамислив*, *ненадокнадив*), а могуће их је парафразирати спојем синтаксичке негације и ненегираног облика придева. Сматрамо да је за потпуну анализу оваквих примера и објашњење специфичности у вези са великом разликом у фреквентности употребе негираних и ненегираних придева прагматички фактор неопходан.

Говорећи о трпним глаголским придевима у нецеситативној употреби, Петар Ђорђевић (1928–1929: 104) закључује да „с негацијом постаје значење тих облика временски неограничено, то јест оно може бити везано не са завршетком или *извесним* трајањем у времену, него са сталном особином предмета која остаје не само вечно непромењена него се и не може променити”.

Код придева попут *неломљив*, *несавитљив*, *нечитљив* подједнако је стална особина ненегираног и негираног облика – нешто је ломљиво или неломљиво, савитљиво или несавитљиво, читљиво или нечитљиво, односно ломљивост/неломљивост, савитљивост/несавитљивост, читљивост/нечитљивост карактеришу одговарајући појам. Ипак, врло је тешко

ове негиране (али и ненегиране) придеве на *-(љ)ив* употребити да се означују привремена особина. Чак и у случају да се каже *На температурама испод нуле алуминијум постаје несавитљив*,⁹ та његова несавитљивост постаје његова стална особина, до те мере да се алуминијум на ниској температури посматра као неки други алуминијум у односу на онај на вишим температурама. Наведено показује да сталност особине јесте граматичко-семантички ефекат негације, чак и упркос енциклопедијском знању које дозвољава другу интерпретацију. Придеви на *-(љ)ив* заиста јесу карактеришући, као што, свако на свој начин, наводе Фабрегас (2005), Крифка и сарадници (КРИФКА, ПЕЛЕТЈЕР и др. 1995) и Ђорђевић (1928–1929).

Исто важи и за негиране придеве чији се ненегирани облици ограничено користе. Дакле, *неспојив*, *незамислив*, *ненадокнадив* и сл. означавају сталну особину, али она може бити временски или другим условима ограничена у реченици. На пример, количина новца незамислива *детету*; *из овог угла* неспојиве тврдње и сл. Рекли бисмо да сам негирани облик казује одсуство особине (нпр. *ненадокнадив* „није надокнадив”), а дужини трајања особине доприноси и контекст, односно адвербијална одредба или значење именице са којом колоцира придев (на пример, на једном рочишту необорив доказ може постати оборив на наредном, али је до тада заиста био такав да се није могао оборити) и сл.

Семантички гледано, сматрамо да се све може описати и замислити, те значење придева попут *неописив* и *незамислив* можемо парафразирати као *изузетно тешко описив* и *врло тешко замислив*, а не у смислу потпуног одрицања особине, на шта нас упућује енциклопедијско знање о свету у коме живимо. Другим речима, водећи се поставком Крифке и сарадника (КРИФКА, ПЕЛЕТЈЕР и др. 1995), врло је важно раздвојити чињенице спољашњег света и ограничења која намеће граматика. Та два скупа ограничења обично се разилазе, а у овим случајевима иду у супротном смеру.

4.2. Уз прилоге који доприносе изражавању степена

(7) Naravno, moglo bi se reći da razlika između lako prevodive prozne književnosti i književnosti u stihu [...] nije karakteristična samo za Italiju. (EKСЈ)

(8) Teško opisiv meč je počeo uz teško opisivo, ali očekivano fantastično navijanje 8.125 navijača i sjajnu igru šampiona Srbije. (<http://sport.blic.rs/kosarka/domaca-kosarka-i-aba/novo-cudo-partizan-srusio-i-barselonu/s7qrfm0>, 3. 2. 2010)

⁹ За овај пример и дискусију у вези са њим захваљујемо проф. др Бобану Арсенијевићу (усмена комуникација).

- (9) Radio ima posebne mogućnosti; stvara teško raskidive veze između slušalaca i programskog sadržaja. (ЕКCJI)
- (10) ...video je to Škuletić, u pravo vreme odložio loptu za Ilića, ali je njegov udarac bio lako ukrotiv za Mišića. (<http://mondo.rs/a681723/Sport/Fudbal/Lazovic-ofsajd-gol-povreda-pobeda.html>, 12. 4. 2014)
- (11) Muzika oplemenjena pokretom privukla je tako [...] i prolaznike koji su [...] mahom zastajali prepuštajući se mašti koja ih je vodila u [...] teško zamisliva vremena vitezova... (<http://www.teatarmimart.org.rs/predstave/svetkovine.php>, 16. 8. 2017)
- (12) Međutim, taj argument je lako oboriv jer oglašivači van interneta [...] nemaju ciljane oglase pa ipak dobro posluju. (<https://www.informacija.rs/Clanci/Ko-vas-i-zasto-prati-na-internetu.html>, 16. 8. 2017)
- (13) [...] ovo je vreme potvrde da je čovek „pun životinje, pun prasneta, pun ogromnih, jedva ukrotivih nagona životinje, surove samoživosti... (ЕКCJ)
- (14) [...] i tako se zasnovala veza ta dva velika čoveka, kako se Gete izrazio, „na najvećoj, možda ne sasvim razmrsivoj utakmici između subjekta i objekta”. (ЕКCJ)

Примерима попут (7)–(14) заједничко је да се изражава степен у коме се јавља одређена особина, нпр. преводивост, описивост, раскидивост. Спојевци су *тешко преводив* (7), *тешко описив* (8), *тешко раскидив* (9), *тешко замислив* (11); *лако укrotив* (10), *лако оборив* (12); *једва укrotив* (13); *не сасвим размрсив* (14), при чему *сасвим* упућује на затворену скалу. У терминима семантике могућих светова (в. МЕНЗЕЛ 2017), рекли бисмо да се наведеним прилошким речима број могућих светова у којима се поменута особина испољава ограничава тиме што се могућност извршења радње мотивног глагола ставља на скалу, на којој се пореди са стандардном вредношћу за извршење радње о којој је реч.

4.3. Након испуњења неког услова

- (15) Jedni uvažavaju njegovo obrazloženje da nije bio došao potpuno spreman, ali da mu je namera bila da već počne da pliva u novom kostimu [...]. Drugi već s velikom sigurnošću tvrde da je pobediv čim skine „skafander”. (ЕКCJ)
- (16) Na sličan način, apsolutno dobro, ako je to uopšte opisivo stanje stvari, bilo bi ono koje bi svako [...] nužno ostvarivao... (ЕКCJ)
- (17) Kad hoće da svetu donesu mir, slobodu i blagostanje, one to stvarno hoće ukoliko je to spojivo s njihovim interesima. (ЕКCJ)
- (18) A ako njegovo telo kroz koje je svetlost prolazila nije uništivo sredstvima koja ubijaju naša tela? (ЕКCJ)

У примерима попут (15) претпостављено је да би се радња изражена мотивним глаголом придева на *-(љ)ив* испунила (да га могу победити) тек након извршења друге радње (скидања „скафандера”), што је

условљава. У примерима попут (16) и (17), сами придеви на *-ив* (*спојив* и *описив*) налазе се у условној реченици, те се тиме „модализује” извршење радње за придев мотивног глагола, односно поменута радња остварује се само у оним могућим световима у којима је испуњен конкретни услов (о односу корелатива, кондиционала и релативних клауза в. АРСЕ-НИЈЕВИЋ 2009). Штавише, сумња у извршење може се додатно истаћи и спојем услова, негације и стављања реченице у контекст питања (18).

4.4. Одређени ограничени услови важења

(19)...većina društvenih problema [...] – posledica su klinički opisivih „oboljenja” koja su izlečiva ako se prepuste nezi lekara. (ЕКСЈ)

(20) Kako je u vreme Modestina brak bio raskidiv (putem razvoda), opredelili smo se za drugačije značenje: zajednica svih oblika života. (ЕКСЈ)

Примере употребе попут (19) и (20) посебно смо издвојили будући да у самом контексту постоји нека врста ограничења које сужава услове испуњења радње мотивног глагола или пак особине самог придева – нпр. описивости у случају *клинички описивих* обољења (19) и раскидивости брака у *време Модестина* у односу на у контексту посматрано време када то није било могуће (20). Без наведених ограничења, сличне реченице не би биле довољно информативне када би се употребио само ненегирани придев попут *раскидив* и *описив* будући да је подразумевано, очекивано да се све може раскинути и описати, те прагматички није релевантно тако нешто употребити у реченици.

4.5. Са поредбеном речи *као*

(21) Tekst koji je unapred sačinjen kao prevodiv u tom krugu biva nagrađen i većim realnim prevodilačkim angažmanom. (ЕКСЈ)

(22) Podaci dobijeni od RIS-a mogu služiti kao oborivi dokaz na sudu. (ЕКСЈ)

Примери попут (21) и (22) са поредбеном речи *као* такође имају функцију да извршење радње исказане мотивним глаголом придева на *-(љ)ив*, конкретно у овим случајевима да се текст преведе (21) и доказ обори (22), сместе у неки од могућих светова, а не представљају радњу нужно извршену у актуелном свету. Модалност је у примеру (22) додатно изражена и модалним глаголом *моћи* (*могу служити као*).

4.6. Када се наглашава да је нешто подразумевано

(23) ...venčanje – nije više samo prizor u kojem mladoženja u svečanom odelu, a mlada u venčanici po propisanom scenariju izgovaraju sudbonosno „da” i potpisuju ugovor o doživotnoj vernosti (raskidiv, naravno, kao i svaki ugovor)... (ЕКСЈ)

(24) Ono jedinstvo koje je u Bogu neraskidivo, u čoveku dakle mora biti raskidivo – a to je mogućnost dobra i zla (EKСJ)

(25) Pametnjaković i tribun Rože Federer se već upisao u besmrtnike, ali smo sada načisto da je i on od krvi i mesa, da dogma o njemu postaje praznoverica, da je ranjiv, pobeđiv, salomiv... (EKСJ)

(26) Prevodi, naravno, uvek nešto previđaju, ali treba imati u vidu da je svaka proza prevodiva... (EKСJ)

Ненегирани облик придева на *-(љ)ив* такође се употребљава када се у контексту посебно жели нагласити да је подразумевано да ће се радња мотивног глагола посматраног придева извршити. То се постиже речцом за изражавање става сигурности, на пример, *наравно раскидив* за уговор у примеру (23), исказивањем уверености помоћу модалног глагола: *мора бити раскидиво* (24), помоћу опште заменице *сваки*: *свака проза је преводива* (26) или је пак јасно из контекста, рецимо, када се говори о смртности, човеку од крви и меса и саломивости (25).

Штавише, примери (23)–(26) могу се парафразирати тако да се синтаксичком негацијом негира негирани облик придева на *-(љ)ив* без (осетне) промене у значењу: *брачни уговор није нераскидив* (23), *јединство у човеку не сме бити нераскидиво* (24), *Федерер није несаломив* (25), *проза није непреводива* (26), што их повезује са контекстима доњег следства.

5. Закључак

Иако из прагматичког угла нису толико честе ситуације где би се могао употребити неки од ненегираних „неграматичних”, „непостојећих” и „тривијалних” придева на *-(љ)ив* пасивне семантике, попут *задржив*, *описив*, *опорецив*, *раскидив*, *укротив*, препознали смо и издвојили контексте за њихову употребу у српском језику, тиме показавши да ти ненегирани придеви нису неграматични и да се употребљавају у савременом српском језику.

Синтаксичко-семантичко окружење за употребу наведених и сличних ненегираних придева превасходно су следећи контексти, и то доминантно контексти доњег следства (1–4):

1. уз реченичну негацију;
2. уз прилоге који доприносе исказивању степена особине, најчешће са негативном конотацијом;
3. након испуњења неког услова, односно у контексту услова;
4. при конкретизовању, одређени ограничени услови важења;

5. са поредбеном речи *као*;
6. када се наглашава да је нешто подразумевано.

Издавањем претходних типова контекста показали смо да је у српском језику заправо могућа употреба ненегираних облика који су у литератури сматрани непостојећим/неграматичним и који, последично, углавном нису регистровани у речницима српск(охрватс)ог језика. Наше истраживање као импликацију има да су сви одговарајући негирани придеви на *-(љ)ив* добијени префиксацијом, а не префиксално-суфиксалном творбом, о чему у литератури није било јединственог става.

Цитирана литература

- АРСЕНИЈЕВИЋ 2009: Arsenijević, Boban. „{Relative{Conditional{Correlative clauses}}”. In: Liptak, Aniko (ed.), *Correlatives cross-linguistically*. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009, 131–157.
- ГРАСИЈА 1995: Gràcia, Lluïsa. *Morfologia lèxica. L’herència de l’estructura argumental*. València: Servei de Publicacions de la Universitat de València, 1995.
- ЂОРЂИЋ 1928–1929: Ђорђевић, Петар. „Трпни придеви у нецеситативној употреби”, *Јужнословенски филолог VIII* (1928–1929): стр. 103–108.
- ЈАНИЋ 2016: Јанић, Александра. „Семантичке нијансе код вишезначних изведених придева на *-(љ)ив* у српском језику”. У: Биљана Мишић Илић, Весна Лопичић (ур.), *Језик, књижевност, значење*, језичка истраживања, зборник радова, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2016, 177–188.
- ЈАНСЕН 2017: Janssen, Theo M. V. “Montague Semantics”, In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* <<https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/montague-semantics/>> 30. 12. 2017.
- КЛАЈН 2002: Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику*. Књ. 1. Београд – Нови Сад: ЗУНС – Институт за српски језик САНУ – Матица српска, 2002.
- КЛАЈН 2003: Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику*. Књ. 2. Београд – Нови Сад: ЗУНС – Институт за српски језик САНУ – Матица српска, 2003.
- КОВАЧЕВИЋ 2002: Ковачевић, Милош. *Синтаксичка негација у српскоме језику*. Ниш: Издавачка јединица Универзитета у Нишу, 2002.
- КРИФКА, ПЕЛЕТЈЕР и др. 1995: Krifka, Manfred, Francis Jeffrey Pelletier, Gregory N. Carlson, Alice ter Meulen, Godehard Link, and Gennaro Chierchia. „Genericity: An Introduction”. In: Carlson, Gregory N. and Francis

- Jeffry Pelletier (eds.) *The Generic Book*. Chicago–London: The University of Chicago Press, 1995, 1–124.
- МЕНЗЕЛ 2017: Menzel, Christopher. „Possible Worlds”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* <<https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/possible-worlds/>> 30. 12. 2017.
- ОЛТРА МАСУЕТ 2010: Oltra Massuet, Isabel. *On the Morphology of Complex Adjectives*. Thesis. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2010.
- ПИПЕР–КЛАЈН 2013: Пипер, Предраг и Иван Клајн. *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска, 2013.
- СТЕВАНОВИЋ 1963: Стевановић, Михаило. „Придеви с наставцима *-ив* и *-љив*”, *Наш језик* XIII, н. с. (1963): стр. 197–207.
- СТИЈОВИЋ 1983: Стијовић, Рада. „Префиксација придева у српскохрватском књижевном језику”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 36/1 (1983): стр. 99–130.
- ФАБРЕГАС 2005: Fábregas, Antonio. *La definición de la categoría gramatical en una morfología orientada sintácticamente: Nombres y adjetivos*. Doctoral Dissertation, Madrid: Universidad Autónoma de Madrid, 2005.
- ШАКИЋ 1965: Шакић, Јања. „Придеви са суфиксом *-ив*, *-љив* у српскохрватском језику”, *Прилози проучавању језика* I (1965): стр. 75–100.
- ШОЈАТ 1959: Šojat, Antun. „Pridjevski nastavci *-iv* i *-ljiv*”, *Filologija* II (1959): стр. 93–110.

Извори

- ЕКСЈ: Витас, Душко и др. *Корпус савременог српског језика на Математичком факултету Универзитета у Београду*. <<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs>>
- ЕКСЈИ: *Електронски корпус српског језика на интернету*. <nl.ijs.si/noske/all.cgi/corp_info?corpname=srwac>
- Николић, Мирослав (ур.). *Обратни речник српскога језика*. Нови Сад – Београд: Матица српска, Институт за српски језик САНУ, 2000.
- РМС 1967–1976: Стевановић, Михаило, Људевит Јонке и др. (ур.). *Речник српскохрватскога књижевног језика*. Загреб – Нови Сад: Матица хрватска – Матица српска (I–III), Нови Сад: Матица српска (IV–VI), 1967–1976.
- РСЈ 2007: Николић, Мирослав (ур.). *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.

(NON-)EXISTING NON-NEGATED PASSIVE ADJECTIVES
ENDING IN *-(LJ)IV* IN THE SERBIAN LANGUAGE

The subject of this paper are those Serbian non-negated adjectives ending in *-(lj)iv* with a passive meaning which are considered non-existing, ungrammatical or trivial in that form (e.g. *opisiv* ‘describable’, *ukrotiv* ‘tamable’, *poreciv* ‘deniable’, etc.), opposite to their negated forms, which are considered grammatical (*neopisiv*, *neukrotiv*, *neporeciv*, etc.). The aim was to show whether the non-negated adjectives ending in *-(lj)iv* are actually ungrammatical and not being used by native speakers, or if there are specific contexts where they can be used. Google searches were used as a tool for calculating the frequency of non-negated adjectives, as well as for the comparison with the frequency of negated ones. The searches of Google and corpora have shown that the analyzed non-negated adjectives are not ungrammatical. Furthermore, their usage is not neglectable, but rather limited pragmatically and semantico-syntactically. The required contexts are mainly downward entailing contexts. In other words, they are mainly related to syntactic negation and conditional sentences. All six contextual types are analyzed in detail and illustrated by sentences from the corpora.

Key words: downward entailing contexts, negation, prefix *ne-*, derivational suffix *-(lj)iv*, frequency.

